

УДК 611.018: 378.147

© Колектив авторів, 2013

ДЕТЕРМІНАНТИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИВЧЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН СТУДЕНТАМИ МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Е. Ф. Барінов, О. М. Сулаєва, О. Г. Ніколенко, А. В. Степура, М. М. Ігнат'єва, О. Д. Крахоткіна
Кафедра гістології, цитології та ембріології (зав. – проф. Е. Ф. Барінов), Донецький національний медичний університет ім. М. Горького. 83003 Україна, м. Донецьк, пр. Ільїча 16. E-mail: barinoff@dsmu.edu.ua

DETERMINANTS OF STUDENTS' EFFECTIVE STUDYING OF THEORETICAL SUBJECTS IN MEDICAL UNIVERSITY

E. F. Barinov, O. N. Sulaieva, O. I. Nikolenko, A. V. Stepura, M. N. Ignateva, E. D. Krakchotkina

SUMMARY

The main factors affecting the efficiency of medical students' studies of theoretical subjects have been analyzed. The level of willingness, first-year students' capability to cope with training tasks at the University, and psycho-pedagogical conditions for cognitive activities of students are discussed. The authors focus on the main tasks of learning and ways to optimize the efficacy of educational process at the medical university.

ДЕТЕРМИНАНТЫ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИЗУЧЕНИЯ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН СТУДЕНТАМИ МЕДИЦИНСКОГО УНИВЕРСИТЕТА

Э. Ф. Баринов, О. Н. Сулаева, О. И. Николенко, А. В. Степура, М. Н. Игнат'ева, Е. Д. Крахоткина

РЕЗЮМЕ

В работе анализируются основные факторы, влияющие на эффективность изучения теоретических дисциплин студентами медицинского университета: уровень готовности и возможности студента-первокурсника к обучению в вузе и психолого-педагогические условия развития познавательной активности студентов младших курсов. С целью увеличения качества подготовки врачей сформулированы основные задачи оптимизации процесса обучения теоретическим дисциплинам и пути их решения.

Ключові слова: якість підготовки лікарів, теоретичні дисципліни, детермінанти навчання.

Незважаючи на велику кількість досліджень, присвячених підвищенню якості підготовки лікарів на сучасному етапі реформування вищої школи, дослідження предикторів ефективного навчання студентів молодших курсів медичного вузу, не знайшли достатнього відображення в літературі [2, 3, 4, 5, 6]. Аналіз робіт, присвячених даній проблемі свідчить, що основним є виявлення чинників, які надають як позитивний вплив на процес навчання, так і зумовлюють невдачі професійної діяльності педагогів [1, 2, 4]. До таких можна віднести, з одного боку, рівень готовності й здібності першокурсника [1, 4] до навчання у вузі, та психолого-педагогічні умови навчання, – з іншого [2, 6].

Рівень готовності і можливості першокурсника до навчання у вузі. Сучасний стан вищої школи характеризується значною неоднорідністю в рівні підготовки абітурієнтів, який накладає негативний відбиток на організацію та управління навчальним процесом у ВНЗ, породжуючи комплекс проблем, пов'язаних із забезпеченням якості освіти. До об'єктивних причин ситуації, що склалася, по-перше, можна віднести недостатню увагу профільного міністерства до проблеми вдосконалення педагогічної майстерності вчителів середніх шкіл, знання яких в більшості випадків вже не забезпечують початковий рівень знань абітурієнтів, необхідний для успішного навчання у вузі. Крім того, сама методика викладання дисциплін у школах залиша-

ється незмінною, в той час як трансформації зазнала кінцева мета навчання – перетворити учня з об'єкта педагогічних впливів на суб'єкт власної активності, здатний самостійно знаходити правильні алгоритми рішення різноманітних задач, рефлексивно здійснювати функції контролю навчання і використовувати накопичений досвід на подальших етапах формування знань і вмінь.

По-друге, існуюча система оцінок готовності абітурієнтів до отримання освіти за обраною спеціальністю дозволяє визначати лише знання на момент вступу до ВНЗ. У даній системі атестації відсутня об'єктивна оцінка особистісних характеристик індивідуума, зокрема, таких, як мотивація до оволодіння конкретно спеціальністю, інтелектуальні та творчі здібності, особливості пам'яті та інше. Очевидно, що недостатня вивченість впливу комплексу зазначених властивостей індивіда на його навчання у вузі ускладнює управління навчальним процесом і, як наслідок, не дозволяє отримувати заданий стандартом якість освіти. Одним з яскравих феноменів, що проявилися в останні роки, є «навчально-професійний інфантилізм» студента. Дане визначення відображає складність адаптації студентів до вимог навчально-професійного середовища, які проявляються формуваннями системи негативної мотиваційно-ціннісної орієнтації особистості щодо свого професійного розвитку, та, як правило, є наслідком відсутності таких функціональних систем вищої нервової діяльності

як обов'язковість, самостійність, відповідальність, працездатність та інше, на яких базується можливість навчання індивіда. Вихід з положення бачиться в розробці моделі, що дозволяє прогнозувати можливості першокурсника до пізнавальної діяльності.

Психолого-педагогічні умови розвитку пізнавальної активності студентів молодших курсів. Взаємозв'язок між навчальним потенціалом теоретичної дисципліни та пізнавальною активністю студента проявляється в його здатності до постановки конкретних завдань, спрямованих на виявлення, перевірку і реалізацію своїх пізнавальних можливостей. У цьому видаються актуальними для аналізу низка проблем:

- встановити зв'язок шляхів досягнення мети з проявом особистісної (суб'єктної) активності студента і особливостями реалізації модульного контролю з дисципліни;

- з'ясувати наявність взаємозв'язку між загальною структурою мотивації, переважаючими мотиваційними установками студентів та навчальною успішністю з теоретичних дисциплін;

- визначити негативні та позитивні зміни ставлення студентів до теоретичної дисципліни в процесі формування професійної компетенції.

Вирішення даних проблем дозволить:

- виділити критерії емпіричної диференціації «зовнішніх» і «внутрішніх» мотивів навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення теоретичних дисциплін;

- встановити психологічні чинники, що визначають тип мотиваційної структури особистості студентів молодших курсів медичного вузу, і коректно інтерпретувати їх при аналізі якості навчання;

- сформулювати психолого-педагогічні принципи ефективного навчання на теоретичних кафедрах медичного вузу;

- усунути причини, що визначають низьку успішність і навчальну пасивність студентів у вивченні теоретичних дисциплін.

Фактори, що впливають на успішність вивчення теоретичних фундаментальних дисциплін медицини. Провідними факторами, що забезпечують успішність навчання студентів, є інтелектуальний потенціал, ступінь мотивації, психологічні особливості (трижність, емоційно-вольові властивості особистості та ін.). В той же час існує маса факторів, особливо в медичному вузі, пов'язаних як зі специфікою вивчення дисциплін, так і самим процесом організації навчання, без урахування яких неможливе формування компетенцій майбутнього лікаря. Прикладами таких факторів можуть бути: при вивченні анатомії – наявність розвинутої пам'яті, що дозволяє запам'ятовувати величезну кількість анатомічних елементів, необхідних препарування структур тіла та ін., в гістології – просторове сприйняття будови клітин, тканин, органів і систем, у фізіології – розу-

міння механізмів функціонування систем організму, в біохімії – абстрактне відтворення реакцій речовин. Нагальна проблема полягає в кількісній та якісній оцінці факторів, що детермінують ефективність освоєння студентами теоретичних фундаментальних дисциплін медицини, які є базисом майбутньої професійної діяльності лікаря. У цьому контексті доцільно вирішити наступні завдання:

- конкретизувати сутність і зміст понять: «якісна успішність студента», «ефективність навчання у вузі», «управління навчальною діяльністю студентів»;

- проаналізувати значимість факторів успішного вивчення студентами теоретичних дисциплін;

- інтегрувати знання теоретичних дисциплін до системи професійної підготовки фахівців у медичному вузі;

- створити модель успішного і неуспішного навчання студентами молодших курсів;

- розробити рекомендації щодо оптимізації навчально-методичної роботи на теоретичних кафедрах медичного вузу з урахуванням встановлених факторів навчальної успішності студентів.

Проведені нами дослідження також показали, що успішність вивчення студентами конкретної теоретичної дисципліни залежить від її внеску у формування професійної компетенції («рейтинг теоретичної дисципліни»), курсу навчання та особистості викладача.

Розвиток теоретичного мислення студентів у процесі вивчення фундаментальних дисциплін. Проведений нами аналіз навчання на теоретичних кафедрах показав, що розвивальне навчання зустрічається рідко, ще часто використовуються мало-ефективні технології, які орієнтовані на застосування репродуктивних методів. Не приділяється належної уваги питанням методики формування теоретичного мислення студентів. У зв'язку з цим на старших курсах виникає необхідність у формуванні і розвитку метапредметних знань, теоретичного природничо-наукового мислення. Проблема розвитку теоретичного мислення студентів-медиків стає однією з актуальних проблем, тому в даний час досліджується багатьма науками, у тому числі й дидактикою. Очевидно, що інтеграція змісту навчання усередині і на стику теоретичних дисциплін об'єктивно неможливе без широкого використання процедури моделювання. На жаль, рідкісні спроби дидактичного моделювання змісту навчання теоретичних дисциплін набувають форми гіпотетичних уявлень розробників навчально-методичних документів про взаємозв'язок цілей, змісту, методики та результатів навчання, який витікає зі змісту державних освітніх стандартів. В результаті цього процвітає шаблонність у питаннях застосування форм і методів активного навчання, яка не дозволяє досягти четвертого таксономічного рівня пізнавальної активності студентів.

Можна розраховувати, що вдосконалення теорії і практики дидактичного моделювання оптимального змісту та основних компонентів навчання на основі технологізації відбору навчального матеріалу теоретичних дисциплін сприятиме формуванню у студентів теоретичного базису діагностики, лікування та профілактики захворювань людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баринов Э. Ф. Факторы, предопределяющие эффективность изучения гистологии при модульной технологии обучения / Э. Ф. Баринов, О. Н. Сулаева, О. И. Николенко // Вісник проблем біології і медицини. – 2011. – Вип.2. – Т.1. – С.17–20.
2. Мещерякова М. А. Педагогическая компетентность преподавателей как фактор качества подготовки врачей в вузах / М. А. Мещерякова, О. А. Манерова, Л. Б. Шубина // Проблемы управления здравоохранением: Научный журнал. – 2004. – № 1. – С.52–58.
3. Павлов А. В. Опыт проектирования современной образовательной среды на кафедре гистологии: подходы, результаты, перспективы / А. В. Павлов, А. Н. Гансбургский // Морфология. – 2012. – Т.143, № 2. – С.68–72.
4. Спицын А. П. Особенности адаптации студентов младших курсов медицинского вуза к учебной деятельности / А. П. Спицын // Гигиена и санитария. – 2002. – № 1. – С.47–49.
5. Стадников А. А. О месте и значимости традиционных и инновационных методов реализации принципа наглядности в процессе обучения студентов на кафедрах гистологии, цитологии и эмбриологии медицинских вузов / А. А. Стадников, Шевлюк Н. Н., Семченко Ю. П. и др. // Вопросы морфологии XXI века. Выпуск 3. Сборник научных трудов: «Актуальные вопросы преподавания морфологических дисциплин с использованием современных технологий. Фундаментальные и прикладные проблемы гистологии». – 2012. – С.137–140.
6. Шевлюк Н. Н. Роль лекционной формы преподавания морфологических дисциплин в медицинском вузе в условиях перестройки высшего медицинского образования. История и современные проблемы / Н. Н. Шевлюк, А. А. Стадников // Морфология. – 2012. – Т.142, № 6. – С.87–90.